

**WYDZIAŁ PRAWA
i ADMINISTRACJI**
Uniwersytet Łódzki

dr hab. Monika A. Król, prof. UŁ
Uniwersytet Łódzki
Wydział Prawa i Administracji
Katedra Prawa Administracyjnego i Nauki Administracji
Zakład Prawa Ochrony Środowiska

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Agaty Niewiadomskiej
pt. „Instrumenty prawne Wspólnej Polityki Rolnej wpływające na konkurencyjność
polskiego rolnictwa”, Warszawa 2019, ss. 251

W wykonaniu uchwały Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawno-Administracyjnych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 25 kwietnia 2019 r. przedkładam recenzję rozprawy doktorskiej mgr Agaty Niewiadomskiej, pt. „Instrumenty prawne Wspólnej Polityki Rolnej wpływające na konkurencyjność polskiego rolnictwa”, przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Pawła Czechowskiego.

Niniejszym stwierdzam, że przedłożona mi rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie przez Doktorantkę zagadnienia naukowego, wykazując jej ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie naukowej „prawo” oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Praca odpowiada w pełni wymaganiom określonym w art. 13 ust. 1 ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789) i może stanowić podstawę dopuszczenia do dalszego etapu postępowania.

I. Temat rozprawy, stan badań naukowych

Wybór tematu należy uznać za znakomity. Problematyka podjęta przez Doktorantkę jest istotnym, społeczno-gospodarczym zagadnieniem i to zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia.

Na teoretyczną doniosłość omawianego zagadnienia wskazuje istnienie w polskim systemie sporego dorobku legislacyjnego, wprowadzającego instrumenty prawne pomocy dla rolników pochodzące ze środków europejskich. Ponad piętnaście lat doświadczeń wydaje się wystarczającym okresem aby dokonać rzetelnych ocen funkcjonowania tych rozwiązań prawnych w polskim systemie prawa.

Za doniosłością teoretyczną przemawiają też pojawiające się w ostatnich latach opracowania naukowe, odnoszące się do różnych aspektów realizacji celów WPR i pomocy dla rolnictwa. I o ile w literaturze ekonomicznej dorobek naukowy jest bardzo bogaty, to już w doktrynie prawa rolnego temat ten jest podejmowany wycinkowo. Można wymienić opracowania m.in.: Czechowski P., *Reguły konkurencji oraz pomoc publiczna w rolnictwie*, Warszawa 2001; Bieluk J., Łobos-Kotowska D., *Kwoty mleczne jako przedmiot obrotu – wybrane zagadnienia*, „Studia Iuridica Agraria”, 2011, t. 9, czy Goździewicz-Biechońska, J., *The role of agriculture in the circular economy (perspectives for legislation and policy)*, „Przegląd Prawa Rolnego”, 2016, nr 1(18). Wyjątkowo rzadko spotykamy prace interdyscyplinarne np. P. Czechowski, W. Ziętara, *Konkurencja a regulacja w rolnictwie*, Warszawa 1995, czy K. Bańkowska, M.A. Król, *Wynagradzanie za środowiskowe dobra publiczne dostarczane przez rolnictwo* [w:] M. Pierzchała, M. Woźniak (red.), *Dobra publiczne w administracji*, Toruń 2014.

O znaczeniu praktycznym świadczą liczne orzeczenia sądów, w tym także przywołane w pracy orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości UE, czy sądów polskich: Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i sądów administracyjnych, powstające na tle sporów wynikłych na gruncie wskazanych aktów prawnych (wykaz powołanych orzeczeń s. 214-215). Trzeba podkreślić, że podejmowana przez Doktorantkę problematyka należy do konfliktogennych, zwłaszcza dotyczy to sporów powstających na gruncie oceny efektów przyznawanej pomocy i ewentualnych kar za ich nie osiągnięcie. Przykładem tego może być powołana w pracy problematyka związana z działaniem *Młody rolnik* (s. 126 - 135).

Trzeba wyraźnie zaznaczyć, że praca ma charakter prawniczy, chociaż jednocześnie jest nacechowana analitycznym podejściem ekonomicznym – zawiera duży zbiór danych statystycznych, co stanowi ważny walor jej interdyscyplinarności. Dzięki dynamicznemu

rozwojowi badań naukowych, poszczególne dziedziny prawa współcześnie są poddane pogłębionym i ciągle aktualizowanym analizom. Najciekawsze problemy naukowe powstają najczęściej na styku różnych dziedzin prawa i odzwierciedlają niedostateczny stan wiedzy w danym zakresie. Taki obszar badawczy jest przedmiotem recenzowanej rozprawy. Dotyczy ona prawa rolnego, administracyjnego, a zwłaszcza jego części znajdującej się na styku prawa ochrony środowiska, m.in. zagadnień odnoszących się do rolnictwa ekologicznego, polityki zazieleniania, czy w końcu bezpieczeństwa żywnościowego. Uwzględnia także, co nie jest standardem w pracach prawniczych, wątek ekonomiczny. Jest to udany i ciekawy przykład ekonomicznej analizy prawa, tak rzadko spotykanej w naszej literaturze.

Takie podejście jest jak najbardziej słuszne. Wynika także ze specyfiki prawa rolnego, które jest współcześnie dziedziną przenikającą swoim zakresem różne obszary prawa, w tym prawa cywilnego, administracyjnego, finansowego, czy prawa ochrony środowiska.

Przeprowadzona analiza stanu badań naukowych wskazuje wyraźną lukę monograficznego opracowania dotyczącego analizy regulacji prawnej i oceny skuteczności wdrożenia instrumentów prawnych WPR wpływających na konkurencyjność rolnictwa. Przede wszystkim trzeba wskazać na brak w literaturze przedmiotu systematycznych i pogłębionych rozważań dotyczących ewolucji tych instrumentów i ich ewentualnej kontynuacji w kolejnych perspektywach finansowych. Ze wskazanych względów wybór tematu przez Doktorantkę należy uznać za właściwy, potrzebny i bardzo interesujący.

II. Cel rozprawy i metody badawcze

Celem pracy jest analiza regulacji prawnej w zakresie przepisów Wspólnej Polityki Rolnej jako instrumentów prawnych, które oddziałują na konkurencyjność rolnictwa. Badania te dokonane są poprzez analizę ewolucji poszczególnych instrumentów oraz ich aktualnych problemów w stosowaniu prawa.

Postawione przez Autorkę hipotezy ukazują podstawowy problem badawczy rozprawy. Dotyczy on analizy i oceny regulacji prawnej dokonanej pod kątem oddziaływania instrumentów prawnych na ekonomiczną konkurencyjność rolnictwa. Ekonomiczna analiza prawa staje się jednym z ciekawszych zagadnień recenzowanej rozprawy.

W treści pracy Doktorantka założył w wstępie cel realizuje i weryfikuje postawione hipotezy badawcze. Autorka podejmuje również próbę sformułowania wniosków końcowych, ukierunkowanych na ocenę poszczególnych instrumentów prawnych z perspektywy ich wpływu na konkurencyjność rolnictwa (np. s. 201-204).

Doktorantka prawidłowo określa zespół metod badawczych. Jak wskazuje, jako podstawową metodę badawczą przyjęła metodę dogmatyczno-prawną, polegającą na analizie przepisów aktów prawnych oraz metodę teoretyczno-prawną, polegającą na przedstawieniu wykładni poszczególnych przepisów, która jest prezentowana w doktrynie i orzecznictwie sądowym. Ponadto wykorzystano metodę historyczno-prawną, głównie w celu ukazania ewolucji poszczególnych przepisów WPR. Autorka wykorzystwała także, chociaż w ograniczonym z uwagi na temat pracy zakresie, metodę statystyczną, ilustrując danymi statystycznymi prowadzone rozważania w rozdziale pierwszym. Doktorantka zastosowała też, chociaż w uproszczonym zakresie, ilustracyjnie, metodę prawnoporównawczą. Prowadzone rozwiązania są wzbogacone przykładami rozwiązań prawnych w zakresie polityki rozwoju obszarów wiejskich w wybranych państwach europejskich. Moim zdaniem jest to kwestia istotna zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia. Współcześnie komparatystyka prawnicza stanowi integralną część badań naukowych, natomiast z praktycznego punktu widzenia współpraca międzynarodowa jest niezbędna chociażby w przypadku rozprzestrzeniania się chorób odzwierzęcych (np. ASF, wścieklizna, ptasia grypa), o których Doktorantka wspomina w rozdziale drugim (s. 60-61).

Analizie poddano wiele orzeczeń sądowych, w tym w szczególności orzeczenia, Trybunału Sprawiedliwości UE, a także polskich: Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i sądów administracyjnych (łącznie 35 orzeczeń). Bibliografia zawiera także wykaz wykorzystanych aktów prawnych. Dobór pozycji literatury (422 pozycje w tym 34 pozycje literatury zagranicznej), źródeł prawa i orzecznictwa dowodzą znajomości każdej z nich z osobna. Wpływa to także na warsztat naukowy Doktorantki, który jest dojrzały, różnorodny i obejmujący komplet stanu wiedzy, stanu prawnego i stanu wypowiedzi jurydycznej w ocenianej materii.

W części wprowadzającej zaznaczono wyraźnie stan prawny jaki obejmuje recenzowana praca – 30 marca 2019 r.

III. Struktura rozprawy

Recenzowana rozprawa zawiera 251 stron. Zasadnicze rozważania zostały poprzedzone *Wstępem*, ukazującym uzasadnienie wyboru tematu, podstawowe założenia koncepcyjne, cele, zakres, hipotezy i metody badawcze.

Zasadnicza, merytoryczna część rozprawy, podzielona jest na cztery rozdziały. Każdy z rozdziałów jest podzielony na kilka punktów, a te często jeszcze na jednostki niższego rzędu -

podpunkty. Taki podział zapewnia komunikatywność prowadzonych rozważań, które w innym wypadku, przy wielostronicowych i wielowątkowych rozważaniach, straciłyby walory poznawcze. Autorka w miarę konsekwentnie w całej pracy stosuje akapity (wprowadzając odstępy między blokami tekstu ułożonych jeden po drugim, a stosując także wcięcie w pierwszym wierszu, gdy zaczyna nową myśl w rozważaniach), a dążąc do przejrzystości rozważań wypunktowuje zasadnicze kwestie. To bardzo wpływa na komunikatywność rozważań. Zastrzeżenie budzi widoczna dysproporcja objętościowa rozdziału czwartego. Co prawda Autorka uzasadnia, że jest on kluczowy dla prowadzonych badań, ale przy ewentualnej publikacji można rozważyć jego rozdzielenie na co najmniej 3 rozdziały.

Pracę kończy merytoryczne *Zakończenie* oraz *Bibliografia* (zawierająca wykazy wykorzystanej literatury, aktów prawnych, orzecznictwa). Na podkreślenie zasługuje fakt, iż Doktorantka podsumowuje nie tylko całą pracę, ale każdy z rozdziałów z osobna. Ułatwia to możliwość dokonania przez Doktorantkę nie tylko analizy, ale i syntezy po każdym fragmencie pracy. Trzeba też podkreślić, że sztuka strukturyzowania tekstu i frazowania wypowiedzi świadczy o biegłości warsztatu pisarskiego Doktorantki.

IV. Treść rozprawy

Recenzowana rozprawa jest podzielona na cztery rozdziały. W rozdziale pierwszym zawarto analizę pojęcia „konkurencyjność” jako terminu zarówno ekonomicznego, jak i prawnego. W pierwszej kolejności dokonano analizy pojęcia konkurencyjności w teorii ekonomii. W tej części rozprawy dominują przede wszystkim poglądy ekonomiczne, w tym ekonomiki rolnictwa, na istotę konkurencyjności. Tu najbardziej istotny wydaje się być problem wyznaczenia mierników oceny osiągnięcia zakładanych efektów ekonomicznych wdrażanych instrumentów prawnych. Poddano także analizie rolę poszczególnych zasobów wpływających na konkurencyjność m.in. zasoby czynników produkcji (w tym know-how), zasoby ludzkie, jakość produktów rolnych i spożywczych. Szkoda, że Autorka najpierw ich na s. 23 nie wymienia, a następnie dopiero opisuje, co wpłynęłoby na przejrzystość rozważań. Te wstępne rozważania pozwoliły Doktorantce na analizę pojęcia „konkurencyjności” w prawie rolnym, co czyni w drugiej części rozdziału pierwszego. Ten ciekawy z punktu widzenia tematu pracy fragment, poddaje głębokiej analizie znaczenie dla zasadniczych dla konkurencyjności zasobów ziemi i zasobów pracy, a także innych: zasoby finansowe, środki obrotowe.

W tym rozdziale wyodrębniono różne rodzaje konkurencyjności: sektorową, regionalną, mikroekonomiczną. Z uwagi na prawniczy charakter dysertacji ważny jest punkt 1.3 rozprawy, w którym Autorka rozważa pojęcie „konkurencyjność” jako kategorię prawną, przede wszystkim w przepisach prawa pierwotnego UE. Zabrakło w tym miejscu odwołania się do Strategii Unii Europejskiej - Europa 2020, COM(2010), której podstawowym założeniem w obszarze gospodarczym jest wzrost gospodarczy i wzrost konkurencyjności w Europie, a także do zaleceń Rady (UE) 2015/ 1184 z 14 lipca 2015 r. w sprawie ogólnych wytycznych dla polityk gospodarczych państw członkowskich i Unii Europejskiej, które odnoszą się także do polityki rolnej (sprzyjanie wzrostowi gospodarczemu, wdrażanie reform strukturalnych).

W rozdziale drugim przedstawiona jest analiza Wspólnej Polityki Rolnej w zakresie zmian instrumentów prawnych wpływających na konkurencyjność rolnictwa. Ciekawie dokonano deskrypcji ewolucji WPR (w tym kilku poważnych reform strukturalnych) przede wszystkim poprzez pryzmat zmieniających się instrumentów prawnych oddziałujących na konkurencyjność. Z punktu widzenia moich zainteresowań badawczych ważne są punkty 2.5-2.6 odnoszące się do instrumentów ekologizacji WPR, w których Doktorantka poddaje analizie znaczenie środowiskowych zmian w głównych założeniach programowych pierwszego i drugiego filara polityki rolnej. Tu zwłaszcza zauważa zmiany dokonane pod tym kątem w płatnościach obszarowych do gruntów rolnych i w polityce strukturalnej, przede wszystkim w działaniach włączonych do programów rozwoju obszarów wiejskich. Słusznie zauważa, że kierunek zmian określany jako „zazielenienie” będzie stanowił jeden z podstawowych paradygmatów rozwojowych europejskiego rolnictwa, co znajdzie w wyraz w kolejnej unijnej legislacji (s. 74-75).

Dużą część tego rozdziału poświęcono analizie założeń do polityki rolnej w UE po 2020 r. Przedstawione tam oceny Autorki i przełożenie proponowanych rozwiązań na konkurencyjność rolnictwa uznają za ważny głos w dyskusji nad kształtem WPR po 2020 r.

W trzecim rozdziale Autorka wskazała na podstawy prawne (zarówno regulacje europejskie, jak i polskie) prowadzonych rozważań, które uczyniła przedmiotem badań. Nie ograniczyła się tylko do opisu kolejnych aktów prawnych UE i krajowych, ale wskazała także na występujące problemy relacji między nimi. W niektórych analizach poszczególnych aktów prawnych wskazano także na istotne postulaty *de lege ferenda*, jak chociażby ten o statusie PROW w hierarchii źródeł prawa (s. 109-110).

Czwarty, zasadniczy dla dysertacji rozdział, liczący 76 stron i stanowi niewątpliwie główny trzon merytoryczny recenzowanej pracy. Autorka wyróżniła, sklasyfikowała i poddała

ocenie analizowane instrumenty prawne, rzetelnie wskazała instrumenty inwestycyjne, społeczne, środowiskowe. Wynikają one z polityki rozwoju obszarów wiejskich (poza zazielenianiem). Z uwagi na bogactwo i różnorodność tematyki badawczej ta część mogłaby być swobodnie ujęta w osobny rozdział. Następnie prezentowane są niezmiernie aktualne problemy związane z regulacją prawną odnoszącą się do płatności bezpośrednich. W końcu Autorka analizuje instrumenty prawne obowiązujące na jednolitym rynku rolnym. W tym rozdziale dokonano także analizy instrumentów prawnych wynikających z rezolucji, komunikatów, strategii, programów. Rozdział ten zakończony jest częścią prawnoporównawczą. Niestety ta nie jest pogłębiona i usystematyzowana. Szkoda, że Autorka opiera się wyłącznie na stronach internetowych, które także poprzez nieprecyzyjne tłumaczenie nie zawsze rzetelnie oddają sens przyjętych w danym kraju rozwiązań legislacyjnych (np. Francja).

Praca jest uwieńczona merytorycznym, ciekawym *Zakończeniem*, zawierającym uwagi *de lege lata i de lege ferenda*. Podkreślenia wymaga, że Autorka swoje uwagi zamieszcza w podsumowaniu po każdym z rozdziałów, nie tylko w wieńczącym pracę podsumowaniu.

V. Uwagi merytoryczne

Dla sformułowania ostatecznej oceny podstawowe znaczenie ma merytoryczna zawartość pracy. Należy ją ocenić wysoko, mimo kilku nasuwających się uwag.

Należy zwrócić uwagę, że Doktorantka zaczęła rozprawę od analizy interdyscyplinarnej pojęcia konkurencyjności w ekonomii i prawie. Wnioski, które płyną z tych rozważań nie napawają optymizmem. Brak jednolitego podejścia ekonomicznego do tego pojęcia powoduje trudność oceny spełniania wymogu wzrostu konkurencyjności. Nie jest jasne co należy badać aby stwierdzić wzrost lub spadek konkurencyjności. Ponadto Autorka wskazuje na brak definicji legalnej tego pojęcia. Co prawda nie upatruję w tym jakiegoś większego zagrożenia, ale być może wprowadzenie tej definicji umożliwiłoby rzetelną ocenę efektów wydatkowanych środków. To z kolei mogłoby się przyczynić w przyszłości do kierowania funduszy tam, gdzie rzeczywiście one mogą osiągnąć odpowiednie znaczenie ekonomiczne.

Za porządkującą i w pełni poprawną należy uznać wywody dotyczące ewolucji WPR na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat. Doktorantka dokonała tej analizy tylko poprzez pryzmat konkurencyjności rolnictwa oraz wybranych mechanizmów w tym zakresie. Ciekawe są przede wszystkim te części, które dotyczą analizy przyszłości WPR po 2020 r. i ewentualnych konsekwencji wprowadzanych zmian legislacyjnych. W aktualnym stanie badań w prawie rolnym jest to jedna z pierwszych dysertacji dotycząca tych zagadnień. Z pewnością

wątek ten należy rozwijać wraz z postępowaniem ustaleń politycznych i prawnych związanych z wdrażaniem mechanizmów WPR.

Ważnym elementem pracy jest także analiza podstaw prawnych funkcjonowania badanych mechanizmów prawnych. Nie jest to tylko część czysto opisowa, ale zawiera także elementy ocenne i próbujące udowodnić istnienie dość istotnego chaosu prawnego w tych regulacjach. Na plan pierwszy wysuwa się przede wszystkim kwestia wzajemnych relacji aktów prawa europejskiego oraz krajowego. Zbadano także akty prawa typu soft law. Ciekawe są analizy, co prawda nie nowatorskie w prawie rolnym, ale porządkujące, dotyczące statusu prawnego PROW w polskim systemie prawa. W kontekście planowanych zmian po 2020 r. status ten może ulec kolejnej zmianie, a zmiana prawnego charakteru tego planu może się okazać ważnym zagadnieniem nie tylko dla agrarystów, ale przede wszystkim procesualistów oraz konstytucjonalistów.

Rozdział trzeci zawiera także analizę wybranych aktów prawnych – rozporządzeń europejskich dotyczących konkurencyjności rolnictwa. Wskazywane relacje pomiędzy tymi aktami udowadniają słuszność tezy, podnoszonej zresztą już w od wielu lat zarówno w europejskiej, jak i polskiej nauce, o konieczności uproszczenia WPR w nowej perspektywie. Ilość wprowadzonych zasad oraz wyjątków od nich może rodzić pewne problemy związane z wdrożeniem, interpretacją i stosowaniem prawa. Przede wszystkim jednakże powoduje to problemy praktyczne dla samych rolników

W pracy Autorka dość kompleksowo przeanalizowała dużą część znaczących instrumentów prawnych, które wpływają na konkurencyjność rolnictwa. Analizie poddano zarówno mechanizmy polityki rozwoju obszarów wiejskich, rynku rolnego, systemu płatności bezpośrednich. Te ostatnie zanalizowano dość skromnie, aczkolwiek wydobyto najważniejsze elementy. Ciekawą częścią są dywagacje o roli instrumentów prawnych przewidzianych w aktach prawnych typu soft law, zarówno tych europejskich i krajowych. Rzeczywiście, tak jak twierdzi Autorka, może okazać się to wyznacznikiem nowego podejścia w systemie regulacji polityki rolnej w Europie.

Wiele miejsca Doktorantka poświęca zagadnieniom związanym z rolą instrumentów prośrodowiskowych. Należy docenić podkreślenie ich wzrastającej roli w systemie prawa rolnego. Niewątpliwie będą one jedną z głównych platform przekazywania środków na rolnictwo europejskie. Oddziaływać będą także w szerszym zakresie na całe społeczeństwo i środowisko. Podkreślenia wymaga słuszny postulat Doktorantki objęcia ochroną prawną upraw sąsiadujących z uprawami ekologicznymi. Procesy naturalne zachodzące pomiędzy tymi

uprawami mogą spowodować istotne zniekształcenie ekologicznych właściwości produktów rolnych.

Pochwalić należy podjętą próbę analizy, chociaż w ograniczonym zakresie, modeli organizacyjno-prawnych polityki rozwoju obszarów wiejskich we Francji, Republice Federalnej Niemiec, Wielkiej Brytanii i Hiszpanii. W ramach analizy przedstawione zostały elementy mające wpływ na obowiązujący w danym kraju model wyboru instrumentów prawnych, które służą do realizacji postanowień prawa europejskiego. Autorka słusznie podkreśla, że wybór konkretnych instrumentów prawnych zależy jest od warunków ekonomicznych i naturalnych rolnictwa w danym kraju, czy regionie.

Pracę kończy bardzo obszerne, ciekawe i merytoryczne *Zakończenie*. Autorka podejmuje udaną próbę syntezy prowadzonych rozważań. Dokonuje oceny poszczególnych kwestii i wprowadza zasadne postulaty de lege ferenda.

VI. Strona formalna pracy

Pod względem formalnym praca została napisana prawidłowo. Doktorantka posługuje się aparaturą językową właściwą dla prawa rolnego, europejskiego i administracyjnego. Poprawność terminologiczna świadczy o znajomości przez Doktorantkę ogólnej wiedzy wymaganej na tym etapie rozwoju naukowego oraz wiedzy specjalistycznej z zakresu polityki rolnej w UE. Drobną uwagę terminologiczną dotyczy nadużywania przed Doktorantkę określenia „mechanizm”, pojęcia właściwego dla nauk ekonomicznych (którego Autorka użyła w pracy 230 razy). Bardziej właściwe wydaje mi się posługiwanie pojęciem „instrument prawny”. Co prawda dokonano stosownego wyjaśnienia we wstępie, że pojęcia te będą używane synonimicznie, ale można by rozwinąć uzasadnienie tej kwestii terminologicznej. Zdarzają jej się też drobne uchybienia w nomenklaturze prawniczej. W języku prawniczym wystrzegamy się określenia zawartego na s. 10, że „współczesne prawo rolne na poziomie europejskich jest mieszanką prawa i ekonomii”, czy na s. 16 „główny zakres informacji na temat krajowych regulacji [...] pochodzi ze źródeł prawa, orzecznictwa sądowego, i źródeł poznania prawa”.

Rozprawa jest staranna, napisana ładnym, zrozumiałym, prawniczym językiem. Błędy stylistyczne, korektorskie czy interpunkcyjne są nieliczne (m.in. literówki np. s. 20, 23, 24, 29, 63, 85, 102, 156). Wykazy bibliograficzne są rzetelnie sporządzone, znajdują odzwierciedlenie w przepisach. Stan prawny jest aktualny i należycie dokumentowany.

Odrębna uwaga dotyczy przypisów. Recenzowana rozprawa jest podzielona na cztery rozdziały i obejmuje 251 stron. Przy czym Autorka, co należy pochwalić, zachowała odrębną numerację przypisów w każdym rozdziale.

Sposób dokumentowania wywodów jest prawidłowy. Zasady budowy przypisów regulują kwestię niepowtarzania tej samej pozycji literatury w dwóch następujących po sobie przypisach (ostatnia cytowana pozycja) poprzez wprowadzenie skrótu bibliograficznego „tamże” oraz tego samego autora (ostatni cytowany autor, poprzez skrót idem, eadem lub ich polskich odpowiedników). Autorka te zasady zna, ale w korekcie kilka powtórzeń jej umknęło. Niektóre z nich należy ujednoclić, przede wszystkim, kiedy dana pozycja była już cytowana nie ma potrzeby jej ponownego przywoływania w pełnym opisie bibliograficznym (np. przyp. 71 na s. 39 i przyp. 100 na s. 88).

Odrębna uwaga dotyczy sposobu przywoływania przepisów prawa w przypisach. Jest ona czyniona co do zasady poprawnie. Zdarza się, iż Autorka w części europejskich aktów prawnych zamiast dziennika promulgacyjnego podaje odesłanie do odpowiedniej oficjalnej strony internetowej gdzie umieszczony jest akt prawny. Co prawda w niektórych przypadkach jest to jedyne rozwiązanie, ale w pewnej części można by było stosować opisy zbliżone do zasad techniki prawodawczej.

VII. Wnioski

Konkludując stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska Agaty Niewiadomskiej stanowi pozycję bardzo wartościową, jest rezultatem rzetelnej i dojrzałej analizy europejskiego oraz rodzimego systemu prawnego i jego funkcjonowania. Praca stanowi dobre źródło informacji dla kreowania rodzimych rozwiązań legislacyjnych. Doktorantka wykazała się wysokim stopniem umiejętności w zakresie stanowienia i rozwiązywania problemów o charakterze naukowym, a podjęty problem rozwiązała w sposób w pełni zadawalający. Wielokrotnie jej oceny i uwagi są trafne i świadczą o dobrym zrozumieniu zagadnienia i dojrzałości sądów naukowych.

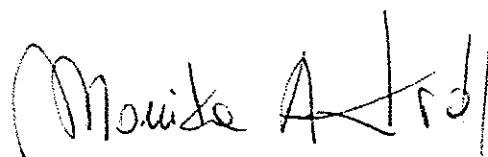
Wykorzystana w pracy literatura przedmiotu, jak i orzecznictwo sądowe, świadczą o dobrej znajomości przez Doktorantkę poglądów doktryny, jak i linii orzecznictwa, co jest wymagane przy tego rodzaju kompleksowej analizie prawnej tak złożonej problematyki badawczej. Widać także duże doświadczenie praktyczne Doktorantki, jej umiejętność prowadzenia wyvodu prawniczego, jasność argumentacji, biegłości w posługiwaniu się

szerokim materiałem normatywnym; a także liczne odniesienia do praktyki stosowania prawa, w tym w szczególności do posiadanej wiedzy ekonomicznej.

Tej jednoznacznej pozytywnej oceny nie podważają uczynione uwagi, dotyczące zagadnień szczegółowych, czy drobne uwagi dotyczące kwestii warsztatowych, podniesione w niniejszej recenzji w intencji ich poprawy przy ewentualnym przygotowaniu pracy do druku.

VIII. Konkluzja

W konkluzji stwierdzam, że recenzowana rozprawa w pełni spełnia ustawowo określone wymagania dla rozpraw doktorskich i może stanowić podstawę dalszych czynności w przewodzie doktorskim.

Łódź, dnia 27 maja 2019 r.

dr hab. Monika A. Król, prof. UŁ